

ДА ПЫТАННЯ ПРАФЕСІЙНА АРЫЕНТАВАНАГА НАВУЧАННЯ ЗАМЕЖНАЙ МОВЕ Ў НЯМОЎНЫХ ВНУ

А. А. Босак

*Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт, Партызанскі праспект, 26,
220070, Мінск, Беларусь, bosaka@tut.by*

Дадзены артыкул прысвечаны пытанню прафесійна арыентаванага навучання замежнай мове ў нямоўных ВНУ. Аўтар падкрэслівае, што адной з найважнейшых задач з'яўляецца фарміраванне ў студэнтаў прафесійнай накіраванасці ў працэсе навучання іншамоўным зносінам у вуснай і пісьмовай формах. Апісваюцца некаторыя рацыянальныя прыёмы навучання замежнай мове.

Ключавыя словы: прафесійна арыентаванае навучанне; нямоўныя ВНУ; прафесійная накіраванасць; рацыянальныя прыёмы навучання; камунікатыўныя навыкі.

К ВОПРОСУ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В НЕЯЗЫКОВЫХ ВУЗАХ

А. А. Босак

*Белорусский государственный экономический университет,
Партизанский проспект, 26, 220070, Минск, Беларусь, bosaka@tut.by*

Данная статья посвящена вопросу профессионально ориентированного обучения иностранному языку в неязыковых вузах. Автор подчеркивает, что одной из важнейших задач является формирование профессиональной направленности студентов в процессе обучения иноязычному общению в устной и письменной формах. Описаны некоторые рациональные приёмы обучения иностранному языку.

Ключевые слова: профессионально ориентированное обучение; неязыковые ВУЗы; профессиональная направленность; рациональные приёмы обучения; коммуникативные навыки.

ON THE ISSUE OF PROFESSIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN NON-LINGUISTIC INSTITUTIONS

A. A. Bosak

*Belarusian State Economic University, Partizansky Prospekt, 26,
220070, Minsk, Belarus, bosaka@tut.by*

This article is devoted to the issue of professionally oriented teaching of a foreign language in non-linguistic universities. The author emphasizes that one of the most important tasks is the formation of students' professional orientation in the process of

learning foreign language communication in oral and written forms. Some rational methods of learning a foreign language at universities are described.

Keywords: professionally oriented training; non-linguistic Universities; professional focus; rational teaching methods, communication skills.

Сучасны падыход у навучанні замежнай мове ў нямоўных ВНУ мяркуе, што замежная мова з'яўляецца неад'емным кампанентам прафесійнай падрыхтоўкі сучаснага спецыяліста любога профілю.

Сучасная сітуацыя адзначана падзеямі глабальнага характару. У сувязі з гэтым складваецца новы падыход да выкладання замежнай мовы. Тэхнічнае ўдасканаленне спосабаў захоўвання і перадачы інфармацыі, актыўнае ўзаемадзеянне моў у працэсе абмену інфармацыяй і працэсы глабалізацыі і інтэграцыі ў розных галінах ведаў, напрыклад палітыцы, бізнесе, культуры, павышаюць прэстыж замежнай мовы.

Цяпер у нямоўных ВНУ вялікая ўвага ўдзяляецца пытанню прафесійна арыентаванага навучання. Асноўнай і канчатковай мэтай навучання замежнай мове ў нямоўнай ВНУ на сучасным этапе павінна стаць забеспячэнне актыўнага валодання мовай як сродкам «фарміравання і фармулявання думак» у сацыяльна абумоўленых і прафесійна арыентаваных сферах зносін.

Спецыфіка дысцыпліны «Замежная мова» на нямоўных спецыяльнасцях у ВНУ ў тым, што яна носіць міждысцыплінарны характар, навучанне павінна быць узгоднена з мэтамі і зместам вывучаемай спецыяльнасці, адпавядаць прафесійным патрэбнасцям, улічваць патрабаванні рынку працы і інш [1, с. 142].

Праграма па замежнай мове для нямоўных ВНУ прадугледжвае фармаванне ўменняў вуснага іншамоўнага маўлення і чытання. Практычная магчымасць рэалізацыі задач навучання маўленню па тэматыцы будучай спецыяльнасці вызначаецца структурай курса ў цэлым і яго адпаведнасцю гэтай мэце на кожнай вучэбнай ступені. Улік спецыяльнасці – істотны фактар пры вырашэнні канкрэтных пытанняў навучання замежнай мове. Улік галіновай спецыфікі павінен забяспечваць правільны адбор літаратуры па спецыяльнасці, вызначэння аб'ёму і зместу работы па развіццю вуснага маўлення, яе тэматыку. Студэнты ў іх пазнавальнай дзейнасці імкнуцца пашырыць свой кругагляд.

Валодаючы вялікім адукацыйным патэнцыялам, замежная мова з'яўляецца рэсурсам сістэматычнага папаўнення прафесійных ведаў, фармавання і развіцця камунікатыўных уменняў і навыкаў [1, с. 142].

Навучанне замежнай мове ў нямоўных ВНУ прадугледжвае валоданне ёю як сродкам вусных і пісьмовых зносін у сацыяльна-бытавой, прафесійнай і навуковай сферах. Адной з найважнейшых задач з'яўляец-

ца фарміраванне ў студэнтаў прафесійнай накіраванасці ў працэсе навучання іншамовным зносінам у вуснай і пісьмовай формах.

Пад прафесійнай накіраванасцю выкладання замежнай мовы ў нямоўных ВНУ мы разумеем выкарыстанне ў навучальным працэсе тэкстаў па профільных спецыяльных дысцыплінах, пастаноўку праблемных заданняў, правядзенне на занятках дзелавых і ролевых гульняў, дыскусій. Гэтыя актыўныя метады фармуюць прафесійныя якасці спецыялістаў, з'яўляюцца своеасаблівым палігонам, на якім студэнты могуць адпрацоўваць прафесійныя навыкі ва ўмовах, набліжаных да рэальных.

Задача падрыхтоўкі спецыялістаў у нямоўных ВНУ, якія практычна валодаюць замежнай мовай, патрабуе пошуку рацыянальных прыёмаў навучання. Адным з магчымых шляхоў рацыяналізацыі з'яўляецца ўзаемазвязанае навучанне розным відам маўленчай дзейнасці: чытання, пісьму, аўдзіраванню, спосабам пошуку, засваення, перапрацоўкі і «прысваення» новых атрыманых ведаў. Адсутнасць рэгулярнага падмацавання аднаго віду маўленчай дзейнасці іншым прыводзіць да страты набытых навыкаў. Так, навучанне маўленню не дасягае мэты без авалодання аўдзіраваннем, а вывучэнне правілаў чытання нельга паспяхова праводзіць без апоры на пісьмо.

Адной з асноўных мэт навучання замежнай мове ў нямоўных ВНУ з'яўляецца развіццё асобы студэнта як актыўнага суб'екта вучэбнай дзейнасці, а таксама ўсебаковая падрыхтоўка да бесперапыннага працэсу адукацыі, самаразвіцця і самаўдасканалення на працягу ўсяго жыцця. Багацце інфармацыі і неабходнасць своєчасовага знаёмства з ёй патрабуюць ад спецыялістаў уменняў здабываць неабходныя ў кожным пэўным выпадку звесткі і факты найбольш рацыянальным шляхам, гэта значыць выбарча выкарыстоўваць той ці іншы від чытання. У сувязі з гэтым, у працэсе навучання замежнай мове ў нямоўных ВНУ трэба прадугледжваць падрыхтоўку будучых спецыялістаў да тых выпадкаў работы са спецыяльнай літаратурай на замежнай мове, якія будуць найбольш часта запатрабаваны ў працэсе іх прафесійнай дзейнасці.

Авалоданне мовай спецыяльнасці выстаўляе дадатковыя патрабаванні да фарміравання навыкаў чытання на замежнай мове. Прафесійна арыентаванае чытанне ўяўляе сабой складаны від маўленчай дзейнасці, звязаны з апэратыўнай арыентацыяй у інфармацыйным патоку, пошукам, прыёмам, прысваеннем і наступным мэтавым прымяненнем неабходнай інфармацыі.

Асаблівая ўвага надаецца адбору тэкстаў для чытання на аснове крытэрыяў аўтэнтычнасці, сучаснасці і актуальнасці, адпаведнасці прадметнага зместу ўзроўню прадметнай кампетэнцыі студэнтаў, наяўнасці прафесійна значнай інфармацыі (уключаючы паняцці), якая

складае прафесійную кампетэнцыю будучага спецыяліста. Складанне выкладчыкам разнастайных сістэм практыкаванняў на ўсіх трох этапах (прадтэкставы, тэкставы, паслятэкставы) работы з тэкстам, адабраным для чытання, дазволіць выкарыстоўваць аўтэнтычныя тэксты на занятках са студэнтамі з любым узроўнем валодання замежнай мовай і на любым этапе навучання.

Пісьмо як від маўленчай дзейнасці знаходзіцца ў цеснай узаема-сувязі з чытаннем. Падобныя псіхічныя механізмы, якія ляжаць у іх аснове, часцяком карэлююць, а часам і цалкам супадаюць адзін з другім. Гэта трэба абавязкова ўлічваць у працэсе выкладання замежнай мовы. Праблема навучання пісьму і пісьмовай мове ўяўляецца сёння адной з самых актуальных у методыцы выкладання замежных моў у нямоўных ВНУ. У сучасных умовах глабалізацыі і развіцця новых камунікацыйных тэхналогій выпускнікі, якія працуюць на сумесных і замежных прадпрыемствах, у розных міжнародных арганізацыях, адчуваюць вострую неабходнасць валодання ўменнямі і навыкамі пісьмовай камунікацыі для наладжвання кантактаў з дзелавымі партнёрамі і пераадолення міжкультурных адрозненняў.

Нямоўныя ВНУ маюць магчымасць дастаткова поўнага фарміравання камунікатыўных навыкаў у дачыненні да ўсіх відаў дзейнасці, у тым ліку маўлення. Спецыяльна адабраны і структураваны сучасны моўны і маўленчы матэрыял дазваляе эфектыўна дасягнуць дастаткова высокага ўзроўню складанасці, у асноўным адпаведнага дзейнасці спецыяліста.

Навучанне маўленню не можа будавацца ізалявана ад навучання чытання. Сістэма практыкаванняў, накіраваных на навучанне маналагічнай мовы, якая развіваецца на базе чытання, распрацоўваецца з улікам асноўных аспектаў узаемадзеяння чытання і маналагічнай мовы (тэксту і маналогу): моўнага, змястоўнага, сэнсавага і логіка-кампазіцыйнага. Яна накіравана на развіццё розных прафесійна значных відаў маналагічнага выказвання, важных для прафесійнай сацыялізацыі маладых спецыялістаў.

На занятках па замежнай мове камунікатыўныя здольнасці могуць развівацца ў студэнтаў пры ўмове стварэння разнастайных навучальных сітуацый для іншамоўных інтэрактыўных зносін на прафесійныя тэмы. Неабходную для зносін прафесійна арыентаваную інфармацыю студэнты здабываюць з іншамоўных тэкстаў, якія выкладчык прапануе ім у адпаведнасці з тэматыкай навучальнага плана. Іншамоўныя зносіны могуць адбыцца толькі ва ўмовах поўнай інфармаванасці студэнтаў у рэчышчы вывучаемай прафесійна арыентаванай тэмы. Рашэнне прафесійнай задачы з'яўляецца вядучым матывам прафесійна арыентаванай дзейнасці.

Развіццё прафесійна важных якасцей залежыць ад мадэлявання ў

навучальных сітуацыях іншамоўных зносін будучай вытворчай дзейнасці. Камунікатыўныя якасці фарміруюцца ў працэсе актыўнага сацыяльнага ўзаемадзеяння, г. зн. ва ўмовах інтэракцыі. У сваю чаргу сфарміраванае камунікатыўнае запатрабаванне заахвочвае студэнта да ўступлення ў іншамоўную маўленчую дзейнасць, паколькі любая камунікацыя выклікаецца запатрабаваннем у ёй.

Вызначальная роля ў фармаванні камунікатыўных здольнасцяў належыць дыялогу, паколькі дыялагічныя адносіны, у якія ўступаюць партнёры па зносінах, заахвочваюць да ўзаемадзеяння падчас маўленчай іншамоўнай дзейнасці, якая носіць асобасны характар. Рашэнне прафесійных задач у сітуацыях іншамоўных зносін спрыяе станаўленню прафесійнага мыслення студэнтаў. Прафесійнае мадэляванне ў сістэме практычных заняткаў па замежнай мове будзе на складаных міжпрадметных ведах, уменнях, якія павышаюць магчымасці замежнай мовы ў плане прафесійна арыентаванага выкладання ў нямоўных ВНУ.

Найбольш эфектыўнымі формамі мадэлявання прафесійнай дзейнасці, на наш погляд, з'яўляюцца сітуацыі, ролевыя і дзелавыя гульні. Дадзеныя формы арганізацыі вучэбнай дзейнасці развіваюць сацыяльна-маўленчыя здольнасці, калектыўны характар будучай працоўнай дзейнасці і яе сацыяльны змест, фарміруюць здольнасць самастойна дзейнічаць і прымаць адэкватныя рашэнні ў розных вытворчых сітуацыях. Практычная скіраванасць сітуацыі, ролевай ці дзелавой гульні на будучую прафесію павышае цікавасць да заняткаў, актывізуе і абвастрае ўспрыманне навучальнага матэрыялу, стымулюе ўвагу і пазнавальную дзейнасць студэнтаў, набліжае навучанне да натуральных форм чалавечых зносін [2, с. 105].

Мэтавае прызначэнне прафесійна накіраванага навучання заключаецца ў стварэнні адэкватных умоў для асваення прафесійнага дзелавога этыкету, павышэння агульнай культуры паводзін ва ўмовах групавых зносін, фарміравання ў студэнтаў умення выступаць у ролі ініцыятыўнага партнёра ў працэсе дзелавых зносін на замежнай мове. Здольнасць зірнуць на вытворчую сітуацыю і на самога сябе вачыма калегі (партнёра па зносінах) – неабходны элемент псіхалагічнай культуры кіраўніка, спецыяліста з вышэйшай адукацыяй, без якога немагчыма ўзаемаразуменне і супрацоўніцтва.

Пошук больш эфектыўных метадаў навучання замежнай мове ў нямоўных ВНУ выклікае ў выкладчыкаў пэўную цікавасць да выкарыстання міжпрадметных сувязей. Міжпрадметныя сувязі мяркуюць, што навучанне чытанню на замежнай мове павінна праводзіцца з улікам зместу прафіліруючых прадметаў. Калі студэнты абапіраюцца на наяўны ў іх запас прафесійных ведаў, засваенне імі іншамоўнага матэрыялу паляг-

чаецца. Міжпрадметныя сувязі – адзін з важных фактараў павышэння матывацыі вучэбнай дзейнасці студэнтаў [3, с. 138].

Такім чынам, устанаўленне сувязей замежнай мовы са спецыяльнымі дысцыплінамі, якія вывучаюцца ва ўніверсітэце, дазваляе студэнтам знаёміцца з дасягненнямі ў прафесійнай сферы ў замежных краінах, садзейнічае развіццю цікавасці да вывучэння замежнай мовы, дае магчымасць пашыраць і паглыбляць веды. Пры гэтым прасочваецца двухбаковая сувязь паміж імкненнем студэнтаў здабываць інфармацыю па спецыяльнасці і поспехам у навучанні замежнай мове.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Круглякова Н. Н.* Обучение иностранному языку студентов неязыковых специальностей в контексте профессионального образования / Н. Н. Круглякова // Высшая школа: проблемы и перспективы : 9-ая Междунар. науч.-метод. конф., Минск, 11–12 нояб. 2009 г. В 2 ч. Ч. 2 / редкол. : М. И. Демчук [и др.]. Минск : РИВШ, 2009. 340 с.

2. *Павлова Л. П.* Профессионально ориентированное обучение иностранному языку в условиях интерактивного общения / Л. П. Павлова // Иностранные языки: теория и практика преподавания : материалы Междунар. науч. конф., Минск, 30–31 января 2002 г. / Белорус. гос. экон. ун-т ; редкол. : Т. Ф. Солонович [и др.]. Минск : БГЭУ, 2002. 244 с.

3. *Дрозд А. Ф., Лаптева Н. Е.* Интегрирование иностранного языка в систему профессиональной подготовки студентов неязыковых вузов / А. Ф. Дрозд, Н. Е. Лаптева // Межкультурная коммуникация и профессионально ориентированное обучение иностранным языкам : материалы V Междунар. конф., посвящ. 90-летию образования Белорус. гос. ун-та, 28 октября 2011 г. ; редкол. : В. Г. Шадурский [и др.]. Минск : Изд. центр БГУ, 2011. 191 с.